

Current Debates on Social Sciences

5

Human Studies

All Rights Reserved

It may not be reproduced in any way without the written permission of the publisher and the editor, except for short excerpts for promotion by reference.

ISBN: 987-625-7799-16-4

1st Edition

2020

Current Debates on Social Sciences 5

Human Studies

Bilgin K lt r Sanat Yayın Dağıtım Pazarlama Ltd. Şti. pursuant to the law of intellectual and artistic works, it may not be quoted, copied, reproduced or published in any way without written permission.

Editors

Salih  E EN

Zeynel KARACAG L

Ali Osman T RO

 mer KAHYA

Şafak BOZGUN

Publisher

Engin DEVREZ

Bilgin K lt r Sanat Yayınları

Certificate No: 20193

Selanik Cd. No: 68/10 06640 Kızılay / Ankara

Phone: 0 (312) 419 85 67 – Fax: 0 (312) 419 85 68

www.bilginkultursanat.com

bilginkultursanat@gmail.com

Current Debates on Social Sciences 5

Human Studies

Editors

Salih ÇEÇEN

Zeynel KARACAGİL

Ali Osman TİRO

Ömer KAHYA

Şafak BOZGUN

Bilgin Kültür Sanat Yayınları
2020

İçindekiler

Yabancı Diller Eğitimi Bölümü Öğrencilerinin Yabancı Dil Öğrenmeye İlişkin Öz Yeterlik İnançları ve Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	8
Ayşe Adıyaman.....	8
İlk Okuma Yazmaya Yönelik Değişkenler Arasındaki İlişkiler	22
Aysel Ferah Özcan.....	22
Sevilay Yıldız.....	22
Adım Adım Program: Haydi İlköğretim Matematik Öğretmen Yetiştirme Programını Ele Alalım	36
İmgehan Özkan Elgün.....	36
Funda Uysal	36
Montessori Eğitimcilerinin Gözleme İlişkin Görüşleri: Erken Çocukluk Sınıfı Örneği.....	50
Elif Kural.....	50
Hüsna Elihoş	50
Covid-19 Pandemi Sürecinde Bir Kurumsal Sosyal Sorumluluk Örneği: Odunpazarı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne Bağlı Kurumların Çalışmaları	66
Mehmet ÖZDOĞRU	66
Yılmaz SARIER	66
Yabancı Dil Ediniminde Dinleme Becerisi Modelleri	76
Nurten Özçelik.....	76
Yabancı Dil Öğretimi/Öğreniminde Yazma Becerisi Edinimi	84
Nurten Özçelik.....	84
Türkçede O>U, U>O Değişimlerinin Nedenleri.....	92
Fatih Özek.....	92
Cemile Uzun	92
20. Yüzyıl Atonal Müzik Arayışları: “Şans Müziği”	114
Sadık Özçelik	114
Tonal Bir Melodiyi Çokseslendirme Aşamaları.....	126
Sadık Özçelik	126
The Research of the Macroeconomic Performance in the Global World System of the D-8 Organization	132
Hülya GURBET	132
A. Öznur ÜMİT.....	132
Türkiye’de Turizm Çeşitlendirmesi Gerekliliği ve Küresel Salgın Sürecinde Gerçekleştirilebilecek Alternatif Turizm Türleri.....	147

Ender Mehmet Şahinkoç.....	147
Özge Yüksel.....	147
Covid-19 Pandemisinin Türk Çalışma Hayatına Etkileri.....	161
Kezban ÖZÇELİK KAYNAK	161
Barış ÖZTUNA	161
When do Self-Reports and Implicit Tests Converge? Implicit Partner Evaluations Track Explicit Attitudes not initially but with Time.....	168
Ezgi Sakman	168
Ambidexterous Leadership and Innovation in Organizations: Evidence from the Literature.....	179
Çağlar Doğru	179
Sağlık Çalışanlarının Bilişim Sistemlerindeki Değişimlere Karşı Gösterdikleri Direnç ile Demografik Özellikleri Arasındaki İlişki	189
Ahmet Alp ÖZBALCI.....	189
Osman ÇEVİK	189
The Anatomy of Al-Shabaab: Understanding the Biggest Threat to Horn of Africa's Security.....	203
Erdem Özlük	203
Mahdi Musse Hassan	203
BREXIT'in Bölgesel ve Küresel Ticarete Muhtemel Etkileri	222
Erdi Kutlu	222
Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Genişleme Politikası.....	238
Fazlı Doğan.....	238
Gülistan Yeni.....	238
İklim Değişikliği ve İnsan Hakları: Yerel Mahkemelerin Vermiş Olduğu Kararlar Kapsamında Bir Değerlendirme	248
Nagehan İlemin Alan	248
Çocuk ve Medya: Kuramsal ve Eleştirel Bir Değerlendirme	264
Funda TAŞ ÇETİN.....	264
Yapabilirlikten Yoksunluk Yaklaşımı Bağlamında Engelli Yoksulluğu.....	279
Ayşe Şeyma Turgut.....	279
Türkiye Dış Politikasının Meşruiyeti ve İkna Ediciliği Üzerine Kamu Diplomasisi Bağlamında bir Değerlendirme	291
İbrahim Ethem Erdinç.....	291
İl Derneklerinin Halk Kültürü Açısından İşlevi.....	306
Fidan UĞUR ÇERİKAN.....	306

Yerel Yönetimlere ve Üniversitelere ait Spor Merkezleri Kullanıcılarının Memnuniyet Düzeylerinin Değerlendirilmesi	313
Murat Balıkcı.....	313
Aytekin Alpullu	313
Hamparsum Nota(lama) Sisteminin Yapısal Kökenleri Üzerine Bir İnceleme	323
Gülşay KARAMAHMUTOĞLU	323
İslam Medeniyetinin Farklı Kültür ve Dinlerle Birlikte Yaşama Başarısı ve Kur'ân Kaynaklı Temelleri	338
Nurdane Güler	338
Tabiinden Ebu Huzeyfe Diye Meşhur Olan Musa B. Mesud'un Hayati	353
Asmaa Younis.....	353
Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Ana Dilinin Etkisine Dair Bir İnceleme	354
Murat Yiğit	354
Muhammed Hasan Çakır.....	354
Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenenlerin Motivasyonlarının Çeşitli Değişkenler Bağlamında İncelenmesi	372
Murat Yiğit	372
Muhammed Hasan Çakır.....	372
Sosyal Medyanın Haber Sitelerindeki Görünümü: Türkiye Örneği.....	387
Mehtap Uyar	387
David Hockney'in Varlık ve Yokluk Havuzu.....	403
Şemsi ALTAŞ	403
Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetimi: Çanakkale Örneği	411
Rüştü ILGAR	411
Halid Ziya'nın Meclis-i Ayan Azalığına Atanmasının Sebep Olduğu Siyasi ve Hukuki Bir Kriz Münasebetiyle Dil, Edebiyat ve Hukuk İlişkisine Dair Bazı Dikkatler	435
Nuri SAĞLAM.....	435
Yönetim Ekonomisi ve Yönetimsel Karar Alma Dinamikleri.....	441
Ekrem Erdem	441
Ulusal Gazetelerin Siyasi Liderlere Yaklaşımı: 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı Seçimi Örneği..	453
Umur Işık	453
Merve Sevinç	453
Türk Sinemasında Doksanlar ve Bağımsız Sinemanın Yükselişinin Toplum-Birey Anlamında Sorgulanması Üzerine Bir Çalışma.....	481

Eylem Özçimen	481
Farklılıkların Yönetiminde Algı Farklılıkları	489
Fatmanur ÖZKAN	489
Esra Gökçen KAYGISIZ ²	489
Yapabilirlikten Yoksunluk Yaklaşımı Bağlamında Engelli Yoksulluğu.....	501
Ayşe Şeyma Turgut.....	501
Sosyal Medyada Paylaşılan Sağlık İletilerinin Sağlık Okuryazarlığı Bağlamında Bir Değerlendirmesi	513
Ayşen Yalman.....	513
İ. Aysad Güdekli	513

Halid Ziya'nın Meclis-i Ayan Azalığına Atanmasının Sebep Olduğu Siyasi ve Hukuki Bir Kriz Münasebetiyle Dil, Edebiyat ve Hukuk İlişkisine Dair Bazı Dikkatler

Nuri SAĞLAM¹

Giriş

İkinci Meşrutiyetin ilânını müteakip İttihat ve Terakki hükûmetinin Reji Komiserliği ve Mabeyn-i Humayun Başkâtipliği gibi görevlere atadığı Halid Ziya, 14 Ekim 1911 tarihinde Sultan Mehmed Reşad tarafından -başkâtiplik görevi uhdesinde kalmak kaydıyla- Meclis-i Ayan azalığına tayin edildi. Fakat Türk siyaset ve hukuk tarihinde eşine az rastlanacak türden ağır bir siyasi ve hukuki krize yol açan bu tayin meselesi, kısa süre içinde, o sıralarda henüz yeni başlamış olan ve harice karşı tam bir millî ittifakı gerektiren Trablusgarp felaketini dahi unutturarak hükûmet ve muhalefetin yanı sıra bütün Türk kamuoyu ve matbuatını da haftalarca meşgul edecek boyutlara ulaştı. Görünüş itibariyle bu krizin çıkış noktası *Kanun-i Esasî*'nin 117'nci maddesiydi. Zira bu maddeye göre bütün bir *Kanun-i Esasî* metni üzerindeki tefsir veya yorum yetkisi sadece Meclis-i Ayan azalarına aitti. Dolayısıyla bu maddeye istinaden *Kanun-i Esasî*'nin Meclis-i Ayan azalığıyla ilgili 62'nci maddesini kendince yorumlayan Damat Ferit Paşa, söz konusu tayin kararnamesinin hem usul hem de esas bakımından *Kanun-i Esasî*'ye aykırı olduğunu iddia ederek meclis başkanlığına bir takrir (önerge) sundu ve Meclis-i Ayan bu takrir mucibince Halid Ziya'nın tayin kararını reddetti. Fakat gelgelelim mezkûr 62'nci maddeyi usulüne uygun ve makul bir şekilde yorumlayan Sadrazam Sait Paşa, Meclis-i Ayanın aldığı kararı tanımadı. Bu andan itibaren hükûmet ile Meclis-i Ayan arasında başlayan gerilim kısa süre içinde *Kanun-i Esasî*, anayasal haklar, kurumların yetki ve sorumlulukları, meşrutiyet kazanımları, siyasi ihtiraslar ve daha birçok mesele etrafında dallanıp budaklanarak âdeta Trablusgarp savaşını gölgede bırakacak bir iktidar muhalefet çatışmasına yol açtı ve nihayet haftalar sonra Halid Ziya'nın Meclis-i Ayan azalığından istifasıyla ancak sona erdi.

Her ne sebeple çıkmış olursa olsun bu krizin asıl kaynağının bir “dil” ve “yorum” sorunu olduğu kanısındayım. Dolayısıyla bu bildiride, esasen basındaki tartışmaları da dikkate alarak disiplinler arası eklektik bir yöntemle çok daha kapsamlı bir çalışmayı gerektiren bu meseleyi şimdilik Meclis-i Ayandaki müzakereler çerçevesinde kısaca özetleyecek ve her iki tarafın da farklı biçimlerde yorumladığı 62'inci maddeyi söz konusu yorumlarla birlikte dil, edebiyat ve hukuk ilişkisi bağlamında kısaca incelemeye çalışacağım.

Meclis-i Ayanda Cereyan Eden Müzakere ve Münakaşalar

14 Ekim 1911 tarihli Padişah iradesi ile Meclis-i Ayan azalığına tayin edilen Mabeyn-i Hümayun Başkâtibi Halid Ziya, Meclis-i Ayanın 16 Ekim tarihli birinci celsesinde, Sadarettin gelen tayin tezkeresi okunduktan sonra tahlif ve tebrik edilerek göreve başladı. Ancak tahlif töreninin hemen akabinde söz alan Damat Ferit Paşa, Sadaret tezkeresinde geçen “Meclis-i Ayanda münhal olan azalığa Mabeyn-i Hümayun başkâtibi âtufetli Halid Ziya Beyefendi Hazretlerinin tayini lede'l-arz, müşarünileyhin Mabeyn-i Hümayun Başkâtibeti kemâkân uhdesinde kalmak üzere” ifadesine atıfta bulunarak Halid Ziya'nın her iki görevi birden deruhde etmesinin *Kanun-i Esasî*'nin ruhuna aykırı olduğunu ileri sürdü (*Meclis-i Ayanın Zabıt Ceridesi*, 1911a) ve ertesi günkü toplantıda Meclis-i Ayan başkanlığına bir önerge verdi (*Meclis-i Ayanın Zabıt Ceridesi*, 1911b).

¹ Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, nuri.saglam@hotmail.com

Damat Ferit Paşa söz konusu önergesinde, Halid Ziya'nın Meclis-i Ayan azalığına tayini meselesini, biri usule diğeri esasa müteallik iki farklı açıdan *Kanun-i Esasi*'ye aykırı buluyordu. Damat Ferit Paşa'ya göre *Kanun-i Esasi*'nin 60'ıncı maddesi Heyet-i Ayan reisi ve azasının Padişah tarafından "doğrudan doğruya" atanmasını iltizam ettiği hâlde Halid Ziya'nın "doğrudan doğruya" değil "lede"l-arz" yani hükûmetin talebi üzerine atanmış olması usul bakımından *Kanun-i Esasi*'ye mugayirdi. Bununla beraber *Kanun-i Esasi*'nin halihazırda yürürlükte olan 62'nci maddesi, Meclis-i Mebusan tarafından geçen sene "Vükelalık ve büyük elçilik ve ahval-i fevkaladede ordu kumandanlığından gayrı hükûmet memuriyetiyle Meclis-i Ayan azalığı bir zat uhdesinde içtima edemeyip bu üç hizmetten maada daimî memuriyet kabul edenlerin Ayan azalığından infisali" şeklinde tanzim ve kabul edilmiş olduğundan, Ayanlık ve Mabeyn Başkatıplığının aynı zat üzerinde cem edilmesi de esas bakımından *Kanun-i Esasi*'ye aykırıydı. Damad Ferit Paşa esasen henüz kanunlaşmamış bir Meclis-i Ayan kararına dayandığı ve dolayısıyla hukuk açısından son derece arızalı olan bu mütalaalardan sonra söz konusu önergesini "Heyet-i aliyeniz muhafazasıyla mükellef bulunduğu *Kanun-i Esasi*'yi ve geçen sene bizzat tanzim etmiş olduğu madde-i muaddelenin hükm-i sarîhini kendi eliyle ihlal edemez. Binaenaleyh mîr-i müşarünileyhin ya Ayan azalığından veyahut Mabeyn-i Hümayun Başkitabetinden istifası hükm-i kanun icabındandır." sözleriyle bitiriyordu.

Bu takrirî müzakere ettikten sonra bir mazbata hazırlayan Kanun-i Esasi Encümeni, Damat Ferit Paşa'nın atıfta bulunduğu "madde-i muaddele"nin hukuki açıdan hükümsüz olduğunu teslim etmekle beraber *Kanun-i Esasi*'nin yürürlükte olan 62'nci maddesini söz konusu takrir doğrultusunda yorumlayarak neticede Damat Ferit Paşa ile aynı kanaate varıyordu. Zira söz konusu maddede Halid Ziya'nın tayinine mâni olacak hiçbir dayanak bulunmadığını kabul eden Kanun-i Esasi Encümeni, "Kuvve-i teşriyye azasının Meclisin içtimai müddetince devam üzere ifa-yı vazife etmesi ve reylerinde tamamıyla müstakil olması âhar memuriyetten dolayı meşgul olmamak ve kuvve-i icraiyye ile alakası bulunmamak ile mümkün olacağı"nı ileri sürmekte ve mütalaasını "Mütalaat-ı maruzaya binaen Halid Ziya Beyin Başkitabet hizmetinde kalmak şartıyla Meclis-i Ayan azalığına memuriyeti *Kanun-i Esasi* ahkâmına muvafık olmayıp memuriyet-i asliyesinde ibkası veyahut Meclis-i Ayan azalığı suretlerinden hangisi rehîn-i tensîb-i âlî-i cenâb-ı Padişahî olursa onun icrası Encümenimizce sarahat-i kanuniyyeden görünüyor." şeklinde tamamlamaktaydı. Mezkûr mazbata okunduktan sonra söz alan Sadrazam Sait Paşa, *Kanun-i Esasi* ahkâmına mugayir olan asıl meselenin bu mazbatadaki mütalaa olduğunu zira Kanun-i Esasi Encümeninin henüz kanunlaşmamış muaddel bir maddeye istinaden karar alamayacağını beyan etti. Buna rağmen Meclis-i Ayan kararında ısrar eder ve bu mazbata hükûmete tebliğ olunursa Meclis-i Vükelada görüşüldükten sonra gerekçeleriyle birlikte Meclis-i Ayana iade ettireceğini belirtti (*Meclis-i Ayanın Zabut Ceridesi*, 1911c). Fakat Sadrazamın bu ihtarına karşı Ayandan Hüseyin Hilmi Paşa, Meclis-i Ayanın 4 Kasım 1911 tarihli yedinci toplantısında uzun bir mütalaa ile itirazda bulundu ve toplantının nihayetinde oya sunulan mazbata, bir çekimser bir de muhalif oya karşı çoğunlukla kabul edildi (*Meclis-i Ayanın Zabut Ceridesi*, 1911d).

Bu arada Dersim mebusu ve Mutedil Hürriyetperveran Fırkasının umumî kâtibi Lütî Fikrî Beyin İdare-i Örfiyye tarafından kapatılmış olan *Tanzimat* gazetesini, Divan-ı Harb-i Örfî kararının hilafına *Zühre*, *Matbuat*, *Merih*, *Islahat*, *Maşırık*, *Tenbihat*, *Nevvâre*, *Tesisat* ve sair adlarla yayımlamayı sürdürdüğü için tevkif edileceğine dair bir haber yayılmış (*İkdam*, 1911) ve Meclis-i Ayan Reisi Ahmet Muhtar Paşa, sadece bu meseleyi görüşmek üzere 6 Kasım'da fevkalade bir toplantı düzenlemişti. Bu toplantıya iştirak eden Sadrazam Sait Paşa, Halid Ziya Bey meselesine dair söz almak istedi fakat Hüseyin Hilmi Paşa gündem haricinde olduğu gerekçesiyle Sadrazamın bu isteğine de muhalefet etti. Bunun üzerine Sadrazam Sait Paşa, *Kanun-i Esasi*'nin "Vükeladan her biri her ne zaman murat ederse -gerek celse-i aleladede, gerekse celse-i fevkaladede olmak üzere- heyetlerin ikisinde de bulunmak veyahut maiyetindeki rüesâ-yı memurînden birini, tarafından vekâleten bulundurmak ve irad-ı nutukta azaya tekaddüm etmek hakkını haizdir." şeklindeki 37'inci maddesini okudu fakat Hüseyin Hilmi Paşanın bu maddeye de itiraz etmesi üzerine son derece gereksiz bir şekilde uzayıp giden toplantı,

nihayet Sadrazam Sait Paşanın mezkûr talebinin de oya sunularak reddedilmesiyle sonuçlandı (*Meclis-i Ayanın Zabıt Ceridesi*, 1911e).

Meclis-i Ayan, tabir yerindeyse hükûmete karşı âdeta gemi aزی almış görünüyordu. Zira *Kanun-i Esasi*'ye göre kanunları yorumlamak ve kanun tasarılarını onaylamak yahut reddetmekten başka hiçbir yetkisi bulunmayan Meclis-i Ayan, mezkûr mazbatayı daha önceki bir toplantıda Sadrazam Sait Paşanın “Kararınızı vükela arasında mevki-i bahse koyarım ve lüzum görürsem esbâb-ı mucibesıyla iade ederim.” ihtarı dolayısıyla o güne kadar uygulanan bürokratik teamüllerin aksine Sadareti baypas ederek doğrudan doğruya Padişaha sundu. Padişahın Sadarete havale ettiği bu mazbata, Sadrazam Sait Paşa tarafından Meclis-i Vükelânın 12 Kasım tarihli mazbatasıyla birlikte Meclis-i Ayana geri gönderildi (*Meclis-i Ayanın Zabıt Ceridesi*, 1911f). Fakat Meclis-i Ayan kendi kararında ısrarlıydı. Bu yüzden Kanun-i Esasi Encümeni önceki kararı tekiden ikinci bir mazbata daha hazırladı ve Meclisin 18 Kasım tarihli toplantısında okunan bu mazbatanın (*Meclis-i Ayanın Zabıt Ceridesi*, 1911g) müzakeresi bir sonraki toplantıya bırakıldı.

Her iki taraf da geri adım atmıyor ve Trablusgarp Savaşı dolayısıyla her gün biraz daha ağırlaşan dahilî ve haricî şartlara rağmen devletin iki aslî unsuru olan yasama ile yürütme arasında bir süredir devam edegelen bu ihtilaf gittikçe içinden çıkılmaz bir hâl alıyordu! Biraz geç kalmış olmakla beraber durumun hassasiyetini idrak eden Halid Ziya, tam bu sırada Ayanlık görevinden istifa etti ve Meclis-i Ayanın 21 Kasım tarihli onüçüncü toplantısında Kanun-i Esasi Encümenince hazırlanan ikinci mazbata yerine bu istifayı tebliğ eden Sadaret tezkeresi müzakere edildi (*Meclis-i Ayanın Zabıt Ceridesi*, 1911h). Devletin, başta Trablusgarp Harbi olmak üzere daha birçok hayati meseleyle boğuştuğu ve dolayısıyla tam bir millî birlik ve beraberliğe ihtiyaç duyulduğu bir zamanda, neredeyse iki aydır hükûmeti meşgul eden bu siyasi ve hukuki kriz nihayet Halid Ziya Beyin istifa etmesiyle Meclis-i Ayan'ın 25 Kasım tarihli ondördüncü toplantısında son defa gündeme getirilerek (*Meclis-i Ayanın Zabıt Ceridesi*, 1911i) kapatılmış oldu...

Altmışikinci Madde ve Yorumları

Yasama ve yürütme ilişkisi bakımından hiç kuşkusuz zaman ve mekânla mukayyet olmayan ve dolayısıyla benzer semptomlarını günümüzde de sık sık müşahade ettiğimiz bu mesele, esasen *Kanun-i Esasi* maddeleriyle ilgili yorum ve tefsir hakkının sadece Meclis-i Ayana ait olması ve bu yasama organının, 62'nci maddeyi Türk dilinin sağladığı bütün anlamsal ufukların dışına taşarak maksatlı bir yoruma tâbi tutmasından kaynaklanıyordu. Bu yüzden evvela söz konusu maddeyi nakledelim:

“Heyet-i Ayan azalığı kayd-ı hayat iledir. Bu memuriyetlere vükelâlık ve valilik ve ordu müşirliği ve kazaskerlik ve elçilik ve patriklik ve hahambaşılık memuriyetinde bulunmuş olan ma'zûlinden ve berrî ve bahrî ferikandan ve sıfât-ı lâzimeli câmi' sair zevattan münasipleri tayin olunur. Kendi talepleriyle devletçe sair memuriyete tayin olunanlar azalık memuriyetinden sâkit olur.” (*Hatt-ı Hümayun ve Kanun-i Esasi*, 1293: 8-9).

Bu madde, Kanun-i Esasi Encümeni mazbatasında “Madde-i mezkûrede Meclis-i Ayana aza olacak memurîn için ma'zûlinden olmak kaydı mevcut olduğu gibi badet't-tayin kendi talepleriyle devletçe sair memuriyete tayin olunurlar ise azalıktan sâkit olacakları musarrah olmasından, esasen Meclis-i Ayan azalığı sair bir memuriyet-i devlet ile bir şahısta içtimainâ cevaz olmadığı katiyen istidlal edilmekte” şeklinde yorumlanıyor ve buna istinaden “Halid Ziya Beyin Başkitabette kalmak şartıyla Meclis-i Ayan azalığına memuriyeti *Kanun-i Esasi* ahkâmına muvafık olmadığı” ileri sürülüyordu.

Oysa 62'nci madde -her ne kadar metin dilbilimi ve içerik bakımından son derece sıkıntılı olsa da- böyle bir yoruma izin vermiyordu. Çünkü “ma'zûlîn” kaydının, mezkûr maddede tek tek sıralanmış olan “vükelâlık, valilik, ordu müşirliği, kazaskerlik, elçilik, patriklik, hahambaşılık” memuriyetlerine münhasır olduğu aşikârdı. Bununla beraber “ma'zûlîn” sıfatı ile aynı cümlede zikredilen “berrî ve bahrî ferikan ve sıfât-ı lâzimeli câmi' sair zevat” arasında da gerek sentaktik gerekse semantik açıdan hiçbir

bağlantı bulunmuyordu. Gel gelelim maddenin son fıkrası, hâlihazırda Ayan azası olanların başka bir memuriyete atanmalarıyla ilgili mevzuatı düzenliyordu. Zira bu fıkra, Ayan azalarının ancak kendi istekleriyle bir başka memuriyete atanmaları hâlinde azalık memuriyetinden sâkit olacakları açıkça belirtilmekte ve üstelik bu fıkranın mefhum-ı muhalifi “Bir Ayan azası kendi isteği dışında başka bir memuriyete atanırsa her iki memuriyeti de muhafaza eder.” anlamını üretmekteydi. Dolayısıyla Halid Ziya'nın Meclis-i Ayan azalığına atanmasını *Kanun-i Esasi* ahkâmına ve hususen 62'nci maddeye mugayir bulan Kanun-i Esasi Encümeni mazbatasının gerek dilbilimsel ve semantik gerekse hukuksal açıdan hiçbir dayanağı yoktu. Ancak meseleyi aslî mecrandan çıkarıp tamamen siyasi bir muhalefet zeminine çeken Damad Ferit Paşa ile Hüseyin Hilmi Paşa, Meclis-i Ayanın bu yanlış ve hukuksuz kararı savunmasında etkin bir rol oynuyorlardı! İşin daha da vahim tarafı yasama ile yürütme arasındaki ihtilafların halline dair *Kanun-i Esasi* metnindeki mevcut sarahat, hükûmet ile Meclis-i Mebusanın ihtilaflarını hallediyor fakat hükûmet ile Meclis-i Ayanın ihtilafı hâlinde nasıl bir yol izleneceğine dair herhangi bir kapı aralamıyordu. Bu yüzden burada, yasama ile yürütme arasında son derece kritik bir zamanda büyük bir krize sebebiyet veren 62'nci madde ve bu maddeyle doğrudan bağlantılı 61'inci maddenin birtakım muğlak ve bulanık noktalarına ve mezkûr maddelerin mevcut hâlleriyle ne tür yorumlara yol açabileceğine sathî de olsa kısaca temas etmem gerekiyor.

Üç cümleden (fıkradan) oluşan 62'maddenin “Bu memuriyetlere vükelâlık ve valilik ve ordu müşirliği ve kazaskerlik ve elçilik ve patriklik ve hahambaşılık memuriyetinde bulunmuş olan ma'zûlünden ve berrî ve bahrî ferîkandan ve sıfât-ı lâzimeyi câmi' sair zevattan münasipleri tayin olunur.” şeklindeki ikinci cümlesi hem sentaktik hem de semantik açıdan son derece arızalı bir cümledir. Her şeyden önce bu cümledeki “memuriyetlere” ve “memuriyetinde” kelimeleri ile bunların atıfta bulundukları unsurlar arasında tekilik çoğulluk bakımından uyumsuzluk söz konusudur. Nitekim “memuriyetlere” kelimesi tekil bir unsura atıfta bulunduğu için “memuriyete” ve keza “memuriyetinde” kelimesi de tam tersine birden çok memuriyete atıfta bulunduğu için “memuriyetlerinde” şeklinde yazılmış olmalıydı.

Bu cümledeki “ma'zûlîn” kelimesinin sadece “vükelâlık, valilik, ordu müşirliği, kazaskerlik, elçilik, patriklik ve hahambaşılık” memuriyetleriyle sınırlı olduğu açıktır. Dahası mezkûr memuriyetlerde bulunanların “ma'zûl” yani memuriyetten azledilmiş yahut uzaklaştırılmış (Hüseyin Remzî, 1292/1875: 306; Redhouse, 1890: 1909; Şemseddin Sami 1318/1900: 1374; Ali Nazima-Faik Reşad, 1319/1901: 819) olmalarını gerektirmektedir ki buna göre mezkûr memuriyetlerden istifa etmek veya emekliliğe sevkedilmek gibi bir başka şekilde ayrılmış olanlar dışarda bırakılmaktadır. Gel gelelim bu cümledeki “ma'zûlünden” kelimesi ile “berrî ve bahrî ferîkan ve sıfât-ı lâzimeyi câmi' sair zevattan” özne grubu arasında hem dil hem de anlambilim bakımından hiçbir bağlantı yoktur. Eğer bu özne grubunun da “ma'zûl” olması istenseydi “berrî ve bahrî ferîkan ve sıfât-ı lâzimeyi câmi' sair zevât-ı ma'zûlünden” biçiminde ifade edilmesi gerekirdi. Kaldı ki “berrî ve bahrî ferîkan” özne grubunun cümlede yalın halde bulunması yani herhangi bir sıfat tarafından nitelenmemiş olması esasen bu memurların Ayan azalığına tayin edilirken mevcut görevlerini muhafaza etmelerini zorunlu kılmaktadır. Bununla beraber cümlelerin en muğlak unsuru “sıfât-ı lâzimeyi câmi' sair zevat” şeklinde ifade edilen özne grubudur. Gerçi buradaki “sıfât-ı lâzime” tamlamasının sınırları 61'inci maddede “Heyet-i Ayana aza tayin olunabilmek için âsâr ve ef'âli umûmun vüsûk ve itimadına şayan ve umûr-ı devlette hidemât-ı memdûhası mesbuk ve müteârif zevattan olmak ve kırk yaşından aşağı bulunmamak lazımdır.” (*Hatt-ı Hümayun ve Kanun-i Esasi*, 1293: 8) şeklinde çizilmektedir. Ancak bu maddede de birtakım muğlak ve müphem noktalar göze çarpmaktadır. Birincisi “eser” kelimesinin çoğulu olan “âsâr” ile nelerin kastedildiği açık değildir. Zira bu sözcüğün soyut ve somut birçok karşılığı bulunmaktadır. İkincisi “umumun” kelimesinin kimleri kapsadığı belirsizdir. Üçüncüsü “umûr-ı devlette bulunmuş” denilmeyip de “umûr-ı devlette hidemât-ı memdûhası mesbuk” denilmiş olmasının da makul ve mantıklı bir sebebi yoktur. Dördüncüsü “sıfat-ı lâzimeyi câmi” ifadesindeki

“câmi” kelimesi 61'inci maddede sayılan bütün sıfatları aynı anda taşıyor olmayı zorunlu kılmaktadır ki bu da bir insan için pek mümkün görünmemektedir...

Sonuç ve Öneriler

Mabeyn Başkâtibi Halid Ziya'nın Meclis-i Ayan azalığına atanması üzerine ortaya çıkan ve Trablusgarp Harbinin devam ettiği bir süreçte milletin mukadderatıyla ilgili son derece olumsuz sonuçlar doğuran bu hukuki ve siyasi kriz, *Kanun-i Esasî*'nin 62'nci maddesinde yer alan ve bu maddenin tamamen çarpık bir şekilde yorumlanmasına imkân veren bir dizi sentaktik ve semantik arızadan kaynaklanmıştır. Eğer *Kanun-i Esasî*'nin 117'nci maddesine göre anayasa maddelerini yorumlama hakkı sadece kendi uhdesinde bulunan Meclis-i Ayanın bu hakkı kötüye kullanmasını önleyecek bir başka yetkili merci bulunsaydı, muhtemelen böyle bir kriz yaşanmaz ve dahası bu tür ihtilaflara yol açabilecek ihtimaller büyük oranda kısıtlanmış olurdu.

O hâlde maalesef günümüzde de sık sık karşı karşıya geldiğimiz bu tür sorunları önlemek için devletin kanun yapıcı ve yorumlayıcı mekanizmalarında hukukçuların yanı sıra mutlaka dilbilim ve edebiyatbilimcilerin de istihdam edilmesi hayati bir önemi haizdir. Zira dilbilimciler kanun yahut kararname metinlerini henüz tasarı aşamasında sentaktik açıdan denetleyerek bir hüküm bildirmesi bakımından dilin asıl yapı taşı olan cümlelerin doğru ve sağlam bir şekilde inşa edilmelerini; asıl işi metin analizi olan edebiyatbilimciler ise söz konusu kanun veya kararname metinlerinin bütün yorum ve aşırı yorum imkânlarını saptayarak bu metinlerden beklenen hükümlerin olabildiğince netleşip yalınlaşmasını sağlayacaklardır...

KAYNAKÇA

- Hatt-ı Hümayun ve Kanun-i Esasi*, (1293/1896). İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- Ali Nazîmâ-Faik Reşad (1319/1901). *Mükemmel Osmanlı Lügati*, Dersaadet: Karabet Sarıyan Matb.
- Hüseyin Remzî (1292/1875). *İlaveli Müntehabât-ı Lügat-ı Osmâniyye*, c. 2, İstanbul: Şirket-i İraniyye Matb.
- İkdam* (1911). "Lütfi Fikrî Bey ve Divan-ı Harb ve Meclis-i Mebusan", nr. 576, 12 Zilkade 1329-23 Teşrinievvel 1327.
- Meclis-i Ayanın Zabıt Ceridesi* (1911a). (Birinci Devre, Dördüncü Sene, Birinci İçtima), 3 Teşrinievvel 1327.
- Meclis-i Ayanın Zabıt Ceridesi* (1911b). (Birinci Devre, Dördüncü Sene, İkinci İçtima), 4 Teşrinievvel 1327.
- Meclis-i Ayanın Zabıt Ceridesi* (1911c). (Birinci Devre, Dördüncü Sene, Altıncı İçtima), 18 Teşrinievvel 1327.
- Meclis-i Ayanın Zabıt Ceridesi* (1911d). (Birinci Devre, Dördüncü Sene, Yedinci İçtima), 22 Teşrinievvel 1327.
- Meclis-i Ayanın Zabıt Ceridesi* (1911e). (Birinci Devre, Dördüncü Sene, Sekizinci İçtima), 24 Teşrinievvel 1327.
- Meclis-i Ayanın Zabıt Ceridesi* (1911f). (Birinci Devre, Dördüncü Sene, Onbirinci İçtima), 1 Teşrinisani 1327.
- Meclis-i Ayanın Zabıt Ceridesi* (1911g). (Birinci Devre, Dördüncü Sene, Onikinci İçtima), 5 Teşrinisani 1327.
- Meclis-i Ayanın Zabıt Ceridesi* (1911h). (Birinci Devre, Dördüncü Sene, Onüçüncü İçtima), 8 Teşrinisani 1327.
- Meclis-i Ayanın Zabıt Ceridesi* (1911i). (Birinci Devre, Dördüncü Sene, Ondördüncü İçtima), 12 Teşrinisani 1327.
- Redhouse, James W. (1890). *Turkish and English Lexicon*, Constantinople: By A. H. Boyajian.
- Şemseddin Sami (1318/1900). *Kamûs-i Türkî*, İstanbul: İkdam Matb.